

FORORD

I den kommercielle ugepresses vældige profitkværn males de bedste og ædlest journalistiske forsætter let til småspåner. Jeg ved det, for jeg har været der. I årene 1966-67 var jeg reporter på mandebladet FiB/aktuellt, og i nogle år efter var jeg freelancejournalist med størstedelen af mit udkomme fra "Forlagets" – Åhlén & Åkerlunds – ugeblade. Gud må tilgive mig visse linjer.

Disse erfaringer sammenfattede jeg i en satirisk og – omstændighederne omkring nedskrivningen taget i betragtning – forbløffende munter roman, da jeg sad fængslet under IB-affærens* retslige efterspil fra efteråret '73 til foråret '74. Hvad der blandt andet har den lettere absurde konsekvens, at side 1-154 ord for ord har været underkastet *Säkerhetspolisens* censur. Derfor tages mere politisk kontroversielle emner først op i den sidste, uensurerede del af romanen.

Når jeg nu, tredive år efter, genlæser min roman, må jeg indrømme, at jeg rødmer over et og andet. Den almindelige indstilling til sex i årene '68-'69 var meget anderledes end nutidens. Den periode, jeg her har skildret, var ikke just feministisk.

Jeg går dog ud fra, at mine yderst moralistiske og humorforladte kammerater på Folket i Bild/Kulturfront i 1974 må have læst bogen med mundene snerpet sammen til blegblå streger og øvet alvorlig selvkritik, hvis de alligevel en gang imellem

* IB var en hemmelig efterretningstjeneste under det svenske forsvar, som – med det svenske socialdemokratis tops velsignelse – ulovligt udspionerede og registrerede "personer med kommunistiske sympatier". Dens agenter infiltrerede bl.a. de såkaldte FNL-grupper (svarende til Vietnamkomitéerne i Danmark), som agiterede mod USA's krigsførelse i Vietnam. Efter to års arbejde kunne Jan Guillou og Peter Bratt i 1973 afsløre IB i tidsskriftet Folket i Bild/Kulturfront. De to journalister blev i en efterfølgende retssag idømt et års fængsel for ... spionage! O.a.

lod sig forlede til et grin. Risikoen for at komme til at grine er nemlig foruroligende stor, selv for den mest stålsatte kammerat. Hvilket også var meningen.

De måtte vente nogle år med at fyre mig fra Folket i Bild/Kulturfront, fordi jeg var IB-afslører og politisk martyr. Det er også en komisk erfaring: Fra FiB/aktuelt blev jeg fyret, fordi man – med en vis ret – mistænkte mig for at være kommunist; fra Folket i Bild/Kulturfront blev jeg senere fyret, fordi man, ligeledes med en vis ret, mistænkte mig for *ikke* at være kommunist.

Når jeg genlæser bogen, forbløffes jeg imidlertid også over, hvor klarsynet og præcist den forfatter, som ikke længere er mig, allerede i 1973 kunne skildre de nedbrydende mekanismer inden for den kommercielle presse, som i dag træder endnu tydeligere frem. Jeg må have fattet mere som ung, end jeg tror i dag.

For vist er Arne Malmberg og Erik Ponti – trods deres gale streger, vilde påfund og mildt sagt udadvendte og selvforbrændende livsstil – ofre for et system, som man må have netop deres store mål af naivitet for at tro, at man kan modstå. Men de drømte altid om Den Store Afsløring, og de reddede sig begge – ligesom de personer i det virkelige liv, de er modelleret efter – ud af profitkværnen i live. Men det er, eller kunne være blevet til, en anden historie.

Det vil måske undre en og anden læser, at jeg i denne bog går yderst let hen over kostskolen Solbacka. Men det skyldes ikke kun, at bogen her er en komedie, hvor historien om Ondskaben ikke rigtig hører hjemme. Det er også sådan, at romanen Ondskaben først blev skrevet seks år *efter* denne roman. Og det skyldes igen, at jeg ikke følte mig moden til at skrive Ondskaben, da jeg skrev bogen her – en tilbageholdenhed, jeg mener var helt på sin plads.

To historiske oplysninger er nødvendige. Den første er meget enkel: Alle pengebeløb i bogen skal ganges med ti for at have

samme værdi som i dag. En månedsløn på "6.000 kroner" svarer altså til 60.000.

Den anden oplysning gælder den mandlige ugepresse, som var meget stor sidst i 1960'erne. FiB/aktuelt havde ved årsskiftet '66/'67 et oplag på 300.000, og sex tegnede sig kun for 3% af indholdet. Men "Forlagets" ledelse så i den grad ned på læserne, at de faktisk i ramme alvor mente, at sex var det eneste, der solgte. Ti år efter var FiB/aktuelt oppe på 33% sex – og oplaget var faldet til 100.000. Desuden var nyhedsmagasinet Se blevet trukket ind i den seksuelle blindgyde. Det blev begge blades død. Så på det punkt, men også kun på det, fik de løn som forskyldt.

Men den fremtid var Erik Ponti og Arne Malmberg helt uvidende om, da de sprællede i Forlagets net. De dulmede angsten noget, indimellem ganske meget, ved at have det sjovt i nuet. Jeg håber, noget lignende må gælde den nutidige læser.

JAN GUILLOU

STOCKHOLM I JANUAR, 30 ÅR SENERE

I

Lige over for ham sad Rottenhielm, som sædvanlig i blå shantunghabit med vest og urkæde og stivede, hvide manchetter. På højre lillefinger havde Rottenhielm en signetring af guld, hvor de tre dommerhamre i det rottenhielmske våben var det eneste, der kunne skelnes tydeligt på halvanden meters afstand.

Rottenhielm svedte, og det var ikke så sært. Det var sidst i april, og varmt solskin vældede ind gennem det juridiske fakultets høje, grimedede vinduer. Rottenhielms hår var fedtet, og habittens skuldre var fulde af skæl. Det skyldtes naturligvis, at han insisterede på at gå med hat, selvom det var forår.

Fra tid til anden rynkede han panden, bed i en af sine blyanter og så op på sprækkerne i loftet med blikket indstillet på uendeligheden. Han forsøgte at se skarpsindig ud, det var en del af rollen. Hans far var højesteretsdommer.

Lige nu var Rottenhielm imidlertid blot i færd med at lave en opgave i civilret, et enkelt eksempel på et tvistemål om markskel, som Højesteret havde afsagt dom i helt tilbage i 1923. Siden da havde de første halvtreds studerende sikkert griflet sig gennem en opgave om sagen.

Rottenhielm var nu nået til sin fjerde blyant. Han brugte nemlig altid fire omhyggeligt spidsede blyanter af hårdhedsgrad 1 til sine notater. Han skrev småt og gnidret med en jævn og sirlig håndskrift.

Omtrent som når man lavede snydesedler af papiret fra opsprættede cigaretter, tænkte Erik Ponti, som sad lige over for Rottenhielm, men med solen i ryggen.

Om tre minutter ville uret på biblioteket slå fem. Det betød, at Rottenhielm ville pakke sine ting sammen og gå om præcis 200 sekunder, og det vidste Erik udmærket. De havde siddet

lige over for hinanden i elleve dage, lørdage og søndage ikke medregnet.

Men sådan en smule opgave burde kun have taget dig to dage, tænkte Erik. Én dag til at gennemgå selve retstilfældet og litteraturen og gøre notater. Og så én mere til at skrive og renskrive. Men du er jo typen, der kun lige skraber sig igennem til eksamen. Selvom din far selvfølgelig nok skal vide at trække i trådene, så du alligevel får lov at komme i praktik her i Stockholm og slipper for at blive forvist til for eksempel Dalarna (apropos dødssyge marktvister), som du ville være blevet, hvis du havde heddet Johansson.

Klokken slog fem slag, og Rottenhielm, 25 år gammel og løjtnant af reserven og tre år (mindst) fra sit første dommerembede, samlede sine pakkenelliker og lagde dem som sædvanligt på plads i den sorte mappe, inden han med et kort nik til Erik gik hen mod døren. Rottenhielm kunne selvfølgelig ikke fordrage Erik. Ud fra en overfladisk betragtning skyldtes det, at Erik plejede at stikke til Rottenhielm med noget, der umiddelbart syntes at være et oplagt øgenavn: "Hej *Rotte!*"

Dog, skulle man endelig sammenligne ham med et dyr, lignede han nu slet ikke en rotte, for han førte sig snarere frem med samme majestætiske enfoldighed som en dromedar. Erik var derimod opfostret i den nye, demokratiske skole, hvor ens herkomst ikke længere var afgørende, men man tværtimod fra første færd havde fået indprentet, at det gjaldt om at være den bedste til alt muligt, og at det var det afgørende. Gerne den bedste til rundbold eller ornitologi, bare man var den bedste til noget. Det var hele Eriks livserfaring, stort set. Han havde været den bedste til en hel del i skolen, fra straffespark, længdespring, kuglestød og udspring til antikkens historie, filosofi, tysk konjunktiv og børsteormenes seksualliv. Derfor gav det også sig selv, at Eriks juridiske embedseksamen ville ligge mindst tre karaktertrin over Rottenhielms. Og derfor faldt det Erik helt naturligt rent rutinemæssigt at genere sådan nogle som Rot-

tenhielm så ofte som muligt. Det kunne tilmed siges at være demokratisk. Eller ligefrem socialistisk.

Og da der tilsyneladende var samlet forbløffende mange overklassedumrianer på det juridiske fakultet, gav dele af Eriks demonstrationspolitik sig også af sig selv. Han lagde ikke ligefrem skjul på, at han sgufandeme var der for at skrive en afhandling. Dertil kom hans slaskede fløjsbukser, hans halvlange hår, hans facon med at holde cigareten mellem tommelfingeren og pegefingeren i stedet for mellem pegefingeren og langfingeren. Men frem for alt hans FNL-mærke. For på dette tidspunkt, hvor USA's bombninger af Nordvietnam snart havde stået på i et år, var der blandt de 2.300 indskrevne på Stockholms juridiske fakultet kun én person med en FNL-badges. Den var af tyndt blik og løseligt fæstnet med en nål. Men den blev set.

Erik havde til sidst fundet det retstilfælde, han ledte efter. Det var fra 1510. En vognmager i Munkgränd havde grebet sine to sønner i en "gafftyveachtig" beskæftigelse (som dog ikke blev nærmere præciseret), der havde gjort ham så vred, at han havde hentet en tyk stav inde fra værkstedet. Derefter havde han jaget de to knægte på 13 og 14 op på taget. Den ældste havde reddet sig ved med livet som indsats at springe over smøgen til det næste hustag. Men faderen fik fat i den yngste og slog løs på ham med staven, til han lå helt stille.

Sommeren 1510 var lang og varm, og faderen gik hen på værtshuset og købte en kande øl for – oversat til nutidssprog – at "læske ganen i den ulidelige sommervarme", inden han vendte tilbage til taget, hvor han gav sig til at tæske videre på den livløse krop.

Sønnen døde naturligvis. Det blev optakten til et af det unges århundredes mest sensationelle retssager. Det fremgik indirekte af retsprotokollen, at debatten havde raset voldsomt frem og tilbage hele den sommer. Det endte med, at vognmageren blev kendt skyldig i mord og idømt dødsstraf – tilmed en usædvanlig streng form for dødsstraf, idet han skulle prygles og lem-

læstes før halshugningen, og liget bagefter lægges på hjul og stejle. Dommen blev fuldbyrdet sidst i september for øjnene af usædvanligt mange tilskuere.

Det skulle bare være fodnote 38 til side 112. Eriks afhandling skulle handle om konflikten mellem culpa-begrebet og den germanske retstradition, og når netop denne dom var af en vis interesse i den sammenhæng, var det, fordi vognmageren var blevet dømt for mord, skønt han ifølge gældende lov havde ret til at tugte børn og tyende nærmest efter forgodtbefindende.

Men nu havde domstolen altså truffet en afgørelse, der var flere årtier forud for sin tid. Man havde fundet de subjektive omstændigheder så vigtige, at man simpelthen fraveg gældende lov. Det havde vist sig at blive af afgørende betydning, at faderen satte sig hen og læskede ganen med en kande øl, for så måtte man gå ud fra, at han ikke længere var (retmæssigt) ophidset af i og for sig forståelig vrede over sønnens gavtyvestreger. Man konkluderede, at han med forsæt og koldt blod havde myrdet sin søn.

Det, der slog igennem i rettens afgørelse, var altså tydeligvis den kristne retstradition, som (under indflydelse af Romerretten) lagde afgørende vægt på motivet til en forbrydelse. I den germanske retstradition, som gældende svensk lov naturligvis stadig i nogen grad var præget af i 1510, så man mere mekanisk på selve resultatet af en handling.

Og det skulle fodnote 38 handle om.

Erik var færdig med at gøre notater. I aften ville han renskrive dagens arbejde, og så – havde han bestemt – var det slut med al den slags de næste fem måneder. Han hev sig i håret og bøvsede højt i håb om at få de fire tilbageværende studerende og bibliotekaren til at hoppe i stolene. Og selvfølgelig hoppede de demonstrativt højt.

Men det interessante var ikke selve skyldsspørgsmålet. For hvordan havde retten mon ladet sig påvirke til at afsige sin humane og progressive dom? Lemlæstelse, hjul og stejle, det

var da noget af en kendelse, når man egentlig skulle have ventet en frifindelse af formelle grunde. Sagen havde været genstand for lange og heftige diskussioner i hele Stockholm den sommer, sikkert med to indædt kæmpende lejre for og imod en fældende dom. Hvordan havde det påvirket retten? Var det overklassen, som krævede den fældende dom? Hvilke økonomiske interesser skulle i så fald ligge bag? At man ikke kunne acceptere mord på familiemedlemmer, fordi det kunne true diverse økonomiske bånd mellem borgerne (for eksempel den slags transaktioner og fusioner, som blev beseglet ved ægteskab)? Var det rimeligt at antage, at underklassen – håndværkssvendene, butikssvendene, øludskænkerne, luderne, tiggerne – havde indtaget det modsatte standpunkt? Underklassen var jo som regel temmelig konservativ og formalistisk, på omtrent samme måde som 1960'ernes underklasse gik op i ugebladenes kongerøgelse og Lilleprinsens kærlighedsaffærer. For man kunne jo næppe forestille sig, at domstolen havde dømt ud fra underklassens opfattelse af retfærdighed; det var lige så utænkeligt dengang som i de næste fire århundreder.

Hvilken rolle spillede den udenlandske besættelse for borgernes holdning til lov og orden? Havde vognmageren haft nogen tilknytning til Danmark?

Eller var forklaringen simpelthen – som den nogle gange er, når virkeligheden ikke passer til politikken – at de fleste mennesker også i 1500-tallet var fornuftige nok og ganske enkelt syntes, det var for infamt af en mand at tæve sin kødelige søn til døde, selvom han næsten havde ret til det?

Uanset hvad havde den offentlige mening eller ”den almindelige retsbevidsthed”, eller hvad man nu skulle kalde dette politiske fænomen, tvunget retten til at fravige gældende lov og dømme moderne og liberalt.

Disse spørgsmål ville Erik ikke tage op i sin afhandling. Men han sagde til sig selv, at han ville vende tilbage til sagen om tre-fire år, når han havde fået ansættelse ved fakultetet. Den burde

analyseres nærmere; der var sikkert en del at hente for den, der ville forstå de mekanismer, som er usynlige for de fleste jurister: Hvordan den offentlige mening ændrer og skaber love. Med den slags forskning skulle han nok kunne gøre en indsats for socialismen som jurist og videnskabsmand.

Så smækkede han tredje bind af Stockholm Bys rådstuebøger i med en unødvendigt voldsom håndbevægelse, så støvet hvirvlede op i eftermiddagssolen. Han snuppede sine notater og gik ud, skubbede døren i med hælen, slængte ruskindsjakken over skulderen og fnøs i forbifarten ad nogle tidligere holdkammerater, som han havde lagt bag sig allerede ved nationaløkonomien (de havde diskuteret Vietnam, Erik havde hånet dem og fået dem til at indrømme, at de ikke engang kendte forskel på Vietnam og Korea på verdenskortet; Erik diskuterede som regel for at vinde, ikke for at overbevise). Han pilede ned ad de slidte, grå marmortrapper og havde selvfølgelig ingen anelse om, at han aldrig mere skulle sætte sine ben på det juridiske fakultet.

For Eriks liv tegnede sig med en selvfølgelighed, som var det lagt på skinner. Eksamen sådan lidt i forbifarten, herefter afhandling med udmærkelse, derpå et lektorat og så fire måneders undervisning om året og resten af tiden til forskning og måske visse andre skrivelser. Det gav næsten sig selv.

Han spekulerede på sine økonomiske problemer, mens han gik ned ad Odengatan. Foråret var kommet tidligt, krokusene var ved at være afblomstret, og træer og buske sprang ud. Okay, han havde tusind kroner tilbage af studielånet. Han havde levet asketisk med spartansk kost, seksten timers arbejde i døgnet og en flaske rødvin på et studenterværtshus lørdag aften. Sådan havde det snart været i to år, og det havde skam også givet pote. Han var den bedste, og dermed var hovedsagen sådan set på plads. Men nu føltes det på en måde ligesom dengang for fem år siden, da han som sekstenårig havde haft en personlig rekord i 100-meter frisvømning, som var mindre

end to sekunder fra den svenske rekord. Han havde presset sig selv i et par år, mindst tre timer frem og tilbage i bassinet hver eneste dag. Hans træner fablede om en finaleplads ved en af de kommende olympiader, klorvandet havde gjort hans øjne kronisk røde som en albinokanins. En aften efter et distriktsmesterskab satte han sig ned og tænkte efter. Så gjorde han med omgående virkning en slags oprør, forlod svømmehallen og kom aldrig tilbage.

Han trak ruskindsjakken om sig og satte sig på en parkbænk uden for Corso. Derinde sad venstrefløjstuderne og kæftede op, han kendte en del af dem. Oppe i Observatorielunden gjelede to solsortehanner hinanden op med deres sang.

Ud fra en overfladisk betragtning var der faktisk visse ligheder med dengang, han droppede svømmetræningen. Men han havde vel gjort det i erkendelse af, at det på længere sigt var absurd at bruge så meget tid på noget så tåbeligt som at svømme frem og tilbage i et bassin. Videnskaben var ikke tåbelig. Lovene og juraen var skarpe våben, og det var vigtigt ikke bare at overlade den slags våben til sådan nogle som Rottenhielm. Men nu ville han i hvert fald ud at rejse og leve livet i nogle måneder. For den tid havde han til gode, og der var meget at indhente på det punkt. Men først måtte han knokle en måned eller to på havnen med masser af overtimer og sene aftener, hvor man væltede i seng med værkende ryg og arme og knæ, for det, han forestillede sig med sin rejse, var ikke af den slags, man får gratis. Han havde tænkt sig at tage til Paris.

Et par piger, som han havde lært at kende, da han overhalede dem i forbindelse med strafferet (eller var det procesret?) gik forbi et stykke borte. De var smukke og yndefulde på den der velklædte, kølige overklassefacon (vide, læggede nederdele, stramme jakker i club-stil, store håndtasker, smarte briller og pagefrisur af den slags, der fordrer både pleje og tålmodighedskrævende børstning). De læste kun, mens de ventede på at gifte sig med et godt emne, og netop fordi han vidste, at den

slags piger var fremtidens oberstinder og direktørfruer og øvrige ypperstepræstinder, følte han indimellem en særligt aggressiv seksuel dragning mod dem. De var desuden nemme at nedlægge, fordi de så nemt lod sig provokere af kombinationen af hans høje karaktergennemsnit og fløjlsbukserne og FNL-mærket. De kunne hade ham, bare fordi han læste AftenNyt, og det gjorde dem jo ekstra lette at få med under dynen. Visse af sine erobringer (af den slags) havde han vel set som en slags kamp mod overklassen. Og han smilede ad sin egen barnlighed og havde det helt fint med, at han kunne smile ad sig selv (i det skjulte, ganske vist). Det var menneskeligt at være barnlig. Og de to tidligere holdkammerater, som endnu ikke var blevet gift, havde allerede nået at klapre væk på deres velvoksne seks centimeters hæle. De to solsortehanner oppe i Observatorielunden skrælede stadig utrætteligt løs i ophidselse over hinanden. Han bladrede fraværende i sit AftenNyt.

En af tidens seneste småskandaler fangede hans blik på side 8. Ugebladet Aktuelt for Mænd havde bragt en anonym historie, hvor en eller anden påstod at have aftjent værnepligten for en anden mod et vederlag på 10.000 kroner. Det havde vakt en opstandelse, der varede i flere dage. Men nu var historien skudt i sænk; det var bare en, som havde tjent penge på at sælge en fuphistorie til mandebladet, hvis chefredaktør nu trådte frem og undskyldte, samtidig med at han hævdede, at hans blad i princippet havde haft ret, eftersom det alt sammen godt *kunne være* sket, idet identitetskontrollen i forbindelse med indrulleringen af rekrutterne var foruroligende lemfældig, eftersom man ikke tog fingeraftryk osv.

Men allersidst i artiklen stod der ligesom i forbigående, at ham, der havde solgt fuphistorien til Aktuelt for Mænd, havde fået 5.000 for den.

Nå, så det er så nemt, tænkte Erik. Jamen, så slipper man jo for havnen denne gang. Nu skal familien Dunder så sandelig få lov at betale rejsen. Han overvejede sagen yderligere et halvt

minut, rejste sig og gik hen til aviskiosken lige over for Sveavägen. Købte et Aktuelt for Mænd, fandt telefonnummeret og ringede til chefredaktøren. Der var gået mindre end tre minutter, siden han havde læst artiklen i AftenNyt.

”Ja, goddag redaktør Lagerlöw, mit navn er Erik Ponti, og ... ja, altså, jeg mener at have forstået, at I gør i skandaler inden for militæret. Og jeg vil bare fortælle, at jeg selv har en skandalehistorie, der skulle kunne sælge lige så godt som den, I lige har haft i ... øh ... og tilmed er sandfærdig, skulle jeg måske tilføje ...”

Han fik en aftale næste dag klokken to.